

В. Р. Будзин, кандидат наук з фізичної культури і спорту, доцент, завідувач кафедри фізкультурно-спортивної реабілітації та спортивної медицини Львівського державного університету фізичної культури імені Івана Боберського

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ УПРАВЛІНСЬКИХ ПІДХОДІВ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ ГРОМАДСЬКОГО ЗДОРОВ'Я ТА СУСПІЛЬНОГО БЛАГОПОЛУЧЧЯ

У статті встановлено, що сьогодні нагальною потребою став новий тип управління громадського здоров'я, що відповідає вимогам сучасності та заснований на соціальних детермінантах здоров'я, справедливості та стійкості, досягненні глобальних та суспільних цілей за допомогою нових взаємопов'язаних видів формального та неформального управління за активної участі громадян. Володіння найвищим досяжним рівнем здоров'я є одним з основних прав будь-якої людини, незалежно від раси, статі, віку, соціального статусу та платоспроможності.

Актуалізовано, що громадське здоров'я в сучасних умовах сьогодні стало відповіддю на сучасні виклики, а тому мета державної політики полягає в тому, щоб покращити громадське здоров'я та підвищити рівень суспільного благополуччя населення, скоротити соціальні нерівності щодо здоров'я, зміцнити охорону здоров'я та забезпечити наявність універсальних, соціально справедливих, стійких та високоякісних систем охорони здоров'я. Також сьогодні важливі соціальні принципи справедливості, стійкості, прозорості, підзвітності, право на участь у прийнятті рішень та збереження гідності.

Доведено, що громадське здоров'я та суспільне благополуччя – це гуманітарні цілі, які сьогодні розглядаються як основні права людини, ключові складові справедливого гуманітарного, економічного та соціального розвитку, а також ресурсу повсякденного життя, охорона здоров'я перестала бути просто видатковою статтею, яку потрібно фінансувати. Громадське здоров'я почало розглядатися як ресурс, який необхідно підтримувати та справедливо розвивати, а також як позитивна концепція, що особливо увагу приділяє соціальним та особистим можливостям, поряд із фізичними якістьми.

З'ясовано, що сьогодні тема охорони здоров'я стоїть на порядку денному так гостро, як ніколи раніше, зокрема через вплив сил глобалізації та стрімке поширення інфекційних хвороб у європейських країнах, здоров'я стало основним компонентом полеміки у сфері торгівлі, дипломатії та безпеки. Громадське здоров'я є одним з основних секторів соціально-економічного розвитку, двигуном науки і технологій, але часто ігнорується, коли занепокоєння мобільністю і міграцією, що росте, виливається в суспільне упередження.

Обґрунтовано, що сьогодні необхідні моделі суспільно-владної взаємодії, що базуються на поділі пріоритетів, що спрямовані на детермінанти здоров'я, які є показниками діяльності цих секторів, призводять до отримання додаткових соціальних благ, включаючи соціально-економічні переваги. Громадяни повинні вплинути на власне здоров'я та на детермінанти здоров'я в межах власного соціального середовища, широта спектра детермінант громадського здоров'я означає, що суспільне благополуччя не може бути сферою відповідальності одного лише сектора державної політики.

Ключові слова: державна політика, суспільне благополуччя, громадське здоров'я, європейський досвід, управлінські підходи, сучасність, реалізація.

V. R. Budzyn. European experience in the implementation of management approaches in modern state policy of public health and social well-being

The article establishes that a new type of management for health has become an urgent need, which meets the requirements of modernity and is based on social determinants of health, justice and sustainability, the achievement of global and social goals with the help of new interconnected types of formal and informal management and new strategic relationships, as well as built taking into account the wishes and with the active participation of citizens. The enjoyment of the highest attainable standard of health is one of the basic rights of any human being, regardless of race, sex, age, social status, or ability to pay.

Updated that health in today's modern conditions has become a response to modern challenges, the goal of such a policy is to "significantly improve the health and well-being of the population, reduce health inequalities, strengthen public health and to ensure the availability of universal, socially just, sustainable and high-quality human-oriented health care systems". The principles of justice, sustainability, quality, transparency, accountability, the right to participate in decision-making and preservation of dignity are also important.

It has been proven that health and well-being are universal humanitarian goals, which today are considered as basic human rights, key components of fair humanitarian, economic and social development, as well as a resource of everyday life. These goals are increasingly seen as fundamental to human development and security. Health care is no longer just an expenditure item that needs to be financed. Health has come to be seen as a resource that needs to be maintained and fairly developed, as well as a positive concept that emphasizes social and personal capabilities alongside physical qualities.

It has been found that today the topic of health care is on the agenda as acutely as never before, in particular due to the influence of the forces of globalization and the rapid spread of infectious diseases, to mention only two factors. Health has become a major component of controversy in trade, diplomacy and security. Health care is one of the main sectors of socio-economic development, a major employer and engine of science and technology. The human rights aspect of health is hugely influential, but is often ignored where growing concerns about mobility and migration translate into societal prejudice.

It is well-founded that today we need models of joint work based on sharing priorities with other sectors. Actions aimed at the determinants of health, which are indicators of the performance of these sectors, lead to additional social benefits, including economic benefits, these are just some of the reasons that determine the enormous role of health. People have and expect to influence their own health and the determinants of health within their own political, social, economic and physical environments. The breadth of the spectrum of determinants of health means that health cannot be the responsibility of the health sector alone, although the health sector and systems can play a significant role.

Key words: state policy, public welfare, public health, European experience, management approaches, modernity, implementation.

Постановка проблеми. Сьогодні громадське здоров'я може розглядатися як переформування таких зобов'язань у рамках узгодженого та далекоглядного підходу, що дозволяє уникнути фрагментації державної політики та забезпечувати її реалізацію. Однак, деякі питання сьогодні потребують додаткової уваги, наприклад, здоров'я людей похилого віку, боротьба з деякими неінфекційними хворобами, а також соціально-економічні наслідки здоров'я. Прийняттю основ політики здоров'я передував тривалий консультативний процес як усередині, так і поза Європейським регіональним бюро ВООЗ [2]. Було проведено детальний огляд соціальних детермінант громадського здоров'я та відмінностей у галузі охорони здоров'я в Європейському регіоні ВООЗ з метою надати науково-обґрунтовані рекомендації політичного характеру для зниження соціальної нерівності в галузі здоров'я та вироблення стратегічних основ майбутньої роботи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Існує достатньо свідчень того, що можливе виявлення економічно-ефективних політичних шляхів, що прямо впливають на покращення здоров'я та благополуччя населення, завдяки підходам, що поєднують керівну роль урядів, громадську підтримку. Дослідження показують, що механізми та принципи, що лежать в основі здійснення комплексних стратегій, потребують більш детального визначення та опрацювання. Існуючі дослідження пропонують включити до нових резолюцій Європейського регіонального комітету ВООЗ короткий огляд досягнутого у сфері реалізації попередніх зобов'язань. Зафіксовано існуючий досвід зусиль з охорони здоров'я, відображений у всіх стратегічних документах, що містить оцінку фактів та зіставлення ефективності структури публічного управління у плані реальних дій, спрямованих на соціальні детермінанти громадського здоров'я.

Метою статті є обґрунтування управлінських підходів у реалізації державної політики громадського здоров'я та суспільного благополуччя із врахуванням європейського досвіду.

Виклад основного матеріалу. Основи Європейської політики на підтримку дій усієї держави та суспільства в інтересах здоров'я та благополуччя покликані представити політикам та ключовим фахівцям-практикам основні цінності та принципи як основні стратегічних рекомендацій щодо практичного здійснення політики здоров'я. Більш детальна версія основи політики та стратегії містить набагато більше інформації фактичного та практичного плану щодо здоров'я та благополуччя та призначена тим, хто займається розробкою та реалізацією політики на оперативний рівень.

В основу політики здоров'я та благополуччя покладено різноманітний досвід у галузі охорони здоров'я, накопичений країнами Європейського регіону. Соціальні нерівності щодо здоров'я зберігаються та відображають дані очікуваної тривалості життя у квінтолях у країнах Європейського регіону. Безумовно, якість та доступ до послуг охорони здоров'я у цих країнах різняться, однак, всі наявні факти вказують на те, що ці відмінності значною мірою зумовлені різними соціальними та економічними обставинами.

Громадське здоров'я людей стало відповіддю на ці виклики, його мета полягає в тому, щоб значно покращити здоров'я та підвищити рівень добробуту населення, скоротити нерівності щодо здоров'я, зміцнити охорону громадського здоров'я та забезпечити наявність універсальних, соціально справедливих, стійких та високоякісних систем охорони здоров'я, орієнтованих на людину. Вона заснована на цінностях, закладених у Конституцію ВООЗ: володіння найвищим досяжним рівнем здоров'я є одним з основних прав будь-якої людини, незалежно від раси, віку, соціального статусу. Також важливими є принципи справедливості, стійкості, якості, прозорості, підзвітності, право на участь у прийнятті рішень та збереження гідності.

Неінфекційні хвороби та розлади психічного здоров'я є сьогодні переважним тягарем хворіб, що впливає із соціальних та економічних обставин життя людей та способу життя, у свою чергу, є соціально обумовленими, ці хвороби – результат впливу на людину широкого спектру детермінант здоров'я протягом усього життя. Є переконливі докази того, що повноцінний та справедливий доступ до можливостей раннього розвитку дитини, гарної освіти та працевлаштування, а також достойного житла та рівня доходів сприяють збереженню здоров'я.

Сучасні дослідження відображають не лише масштаби соціально-економічного тягаря, що накладається поширеними сьогодні хворобами, а й те, що ці проблеми можна вирішити, якщо набагато більше уваги приділяти

зміцненню здоров'я, профілактиці хворіб та громадській охороні здоров'я з тим, щоб скорочувати нерівності по всьому соціальному градієнту та надавати підтримку найбільш уразливим і позбавленим цього людям [4]. Проте в багатьох країнах сьогодні стратегії в інших секторах, ніж охорона здоров'я, не приділяють належної уваги здоров'ю чи справедливості.

Мова йде про нові методи лікування та технології та про те, що люди все більшою мірою очікують захисту від ризиків для здоров'я та доступу до високоякісних послуг охорони здоров'я. Системи охорони здоров'я, як і інші сектори, повинні пристосовуватися і змінюватися, акцентуючи увагу на первинній медико-санітарній допомозі, зміцненні здоров'я та профілактиці хворіб, ще більше дбаючи про те, щоб надана допомога була орієнтованою на людину та комплексною, що об'єднує рівні первинної спеціалізованої допомоги або забезпечує одночасне надання медичної допомоги та соціального захисту.

У цілому, зазначене, здебільшого, слід віднести на рахунок зусиль з клінічної профілактики, і ця частка, мабуть, зростає, ці огляди переконують у справедливості комбінованого підходу, що поєднує зниження ризику на рівні популяції та надання клінічної допомоги соціально нужденним. Необхідний новий тип управління на благо громадського здоров'я буде ґрунтуватися на соціальних детермінантах здоров'я, справедливості та стійкості, а також на досягненні глобальних та соціальних цілей за допомогою взаємопов'язаних форм формального та неформального управління та нових стратегічних взаємин і будуватися з урахуванням потреб людей та за їх участі.

Уряди досягають суттєвішого позитивного впливу на здоров'я, коли вони взаємо пов'язують стратегії, інвестиції та послуги та зосереджують увагу на скороченні соціальних нерівностей. Їх прямим обов'язком є розробка між секторальних національних стратегій, що поєднують планування та контроль, що дозволяють вирішувати завдання та досягати цілей у таких пріоритетних галузях, як, наприклад, здоров'я протягом усього життя, зміцнення систем охорони здоров'я та покращення громадського здоров'я, а також розширення прав та можливостей громадян.

Такі між секторальні стратегії використовують фінансові політики та регулювання, приділяють увагу роботі в школах та на робочих місцях, удосконалюють вторинну профілактику, включаючи оцінку ризиків. Особливої згадки заслуговують на розлади психічного здоров'я, вони є основною причиною тривалого стресу та інвалідності. Приблизно чверть населення Європейського регіону стикається упродовж життя із проблемами психічного здоров'я того чи іншого типу. Факти свідчать, що, як і інші негативні наслідки економічного спаду, таке зростання можна суттєво пом'якшувати за допомогою чітко спрямованого соціального захисту та політики, націленої на активізацію ринку праці.

Державна політика громадського здоров'я цілком узгоджується із Загальною програмою роботи ВООЗ та іншими міжнародними розробками та інструментами. Вона підтримує зусилля, що наростають повсюдно у боротьбі з неінфекційними хворобами, такі як Політична декларація ООН з неінфекційних хворіб, Рамкова конвенція ВООЗ щодо боротьби проти тютюну, а також Глобальна стратегія щодо харчування, фізичної активності та здоров'я [1]. Як і раніше, будуть докладатися зусилля, необхідні для боротьби з інфекційними хворобами, що вимагають неухильного виконання вимог Міжнародних медико-санітарних правил, покращення інформаційного обміну, а також спільних заходів щодо епідагледу та боротьби з хворобами.

Сьогодні для усунення складних та взаємопов'язаних детермінант хворіб у ситуації, коли стратегічні рішення доводиться приймати на основі невизначеності та недосконалості знань, підходи, що ґрунтуються на раціональному лінійному мисленні не ефективні. Для того щоб діяти в умовах, коли ширший системний ефект багатьох втручання не цілком передбачуваний, потрібні знання, отримані на основі системного та комплексного мислення. Щоб пристосуватися до цієї невизначеності, все більш важливими виявляються втручання меншого масштабу, що заохочують навчання та адаптацію.

Необхідно, щоб системи охорони здоров'я були фінансово життєздатними та стійкими, відповідали своєму призначенню та використовували науково обґрунтовані методи. Вона потребує переорієнтування систем охорони здоров'я з винесенням першому плані таких напрямів роботи, як профілактика хворіб, безперервне покращення якості та комплексне надання послуг, забезпечення наступності та безперервності у наданні допомоги, підтримка можливостей самопомоги та максимальне, з урахуванням безпеки та соціально-економічної ефективності, наближення послуг до місця проживання пацієнтів.

Забезпечення загального охоплення послугами залишається зобов'язанням ВООЗ як у глобальному масштабі, так і в рамках політики здоров'я, поряд із зобов'язанням надати первинну медико-санітарну допомогу наріжним комнем систем охорони здоров'я у XXI столітті. Для здійснення всіх цих процесів у галузі систем охорони здоров'я та охорони громадського здоров'я потрібні гнучкіші, які мають різнобічні навички та орієнтовані на колективну роботу кадрів. Державна політика громадського здоров'я підкріплена розробкою Європейського плану дій щодо зміцненню потенціалу та служб громадської охорони здоров'я, який також схвалив Європейський регіональний комітет ВООЗ як опора для здійснення політики здоров'я.

План дій має на меті підвищення якості послуг та вдосконалення інфраструктури охорони здоров'я, включаючи аспекти охорони громадського здоров'я в рамках послуг медико-санітарної допомоги. Для покращення показників здоров'я необхідно значно зміцнити функції та потенціал громадської охорони здоров'я, інвестувати

у розвиток організаційних механізмів, а також посилити заходи захисту та зміцнення здоров'я та профілактики хворіб. Підвищення стійкості до зовнішніх негативних впливів розглядається як ключовий фактор у захисті та зміцненні здоров'я та благополуччя як на індивідуальному, рівні, і у співтоваристві.

Стійкі спільноти здатні або можуть розвинути здатність до проактивного реагування на нові або несприятливі ситуації, вони також мають готовність до економічних, соціальних та екологічних труднощів і більш ефективно протистоять кризам. Зазначені чинники взаємодіють із соціальними детермінантами здоров'я. Безумовно, що прагнучи розвивати систему охорони здоров'я, країни підуть шляхом пропонованого політикою здоров'я шляху, перебуваючи в різних умовах і володіючи різними потенційними можливостями. У той же час, зазначена державна політика призначена бути логічно послідовною та реалістичною, незважаючи на вказану відмінність стартових позицій країн.

Конкретні завдання включають забезпечення сталої політичної прихильності до інтересів охорони здоров'я та підвищення пріоритетності питань здоров'я на порядку денному політики, прийняття підходу, що враховує інтереси здоров'я у всіх стратегіях, розвиток стратегічного діалогу з проблем громадського здоров'я та його детермінант, а також забезпечення підзвітності за підсумковими показниками здоров'я. Для забезпечення безперервної роботи з країнами та підтримки політики здоров'я Європейське регіональне бюро ВООЗ створює пакет послуг та інструментів, покликаних систематично допомагати країнам у вирішенні ключових горизонтальних стратегічних питань політики, а також забезпечення програмних зв'язків та відправних точок для більш детальної опрацювання аспектів цих засад політики.

Для кожного з компонентів пакета буде надано певний набір пріоритетних послуг, рекомендацій та інструментів, що дають високу віддачу, пакет регулярно оновлюватиметься з урахуванням прогресу, досягнутого країнами, і міститиме корисну інформацію про перспективні практики та досвід. Цінними інструментами оцінки потенційних наслідків стратегій, що приймаються, є оцінка впливу на здоров'я та економічна оцінка, які можуть використовуватися також для того, щоб оцінити, наскільки стратегії впливають на досягнення справедливості, а якісні та кількісні дані в області охорони здоров'я можна використовувати для оцінки впливу стратегій на здоров'я.

Перспективним слід визнати той факт, що багато країн уже розробляють всеосяжні політики та супутні стратегії та плани, що узгоджуються з основами державної політики громадського здоров'я. Європейське регіональне бюро ВООЗ зараз використовує систематичний підхід, підтримуючи країни у їхній роботі з реалізації політики [3]. Ще одним важливим починанням є готовність підтримати розвиток нових форм мережевого співробітництва країн, організацій та людей, включаючи співробітництво з урахуванням використання комп'ютерних мереж.

Здійснення політики здоров'я вимагатиме активної участі багатьох організацій та структур, зацікавлених у покращенні здоров'я та розвитку суспільного охорони здоров'я у Європі. Співпраця з ЄС забезпечить міцну основу, відкриє значні можливості та принесе додаткову користь, необхідне аналогічне залучення багатьох інших організацій та мереж, кількість яких не дозволяє перераховувати їх окремо. Хоча ставлення до приватного бізнесу не є однозначним, залучення структур приватного бізнесу при дотриманні етичних принципів може стати потужним внеском у досягнення цілей, закладених державною політикою громадського здоров'я.

Влада зобов'язана впливати на громадське здоров'я та суспільне благополуччя людей за допомогою різних стратегій та втручання, включаючи заходи, спрямовані на подолання соціальної ізоляції та підтримку, пропаганду здорового та активного способу життя, вирішення питань безпеки та екології, а також приділяти більше уваги участі та залученню громадян. Європейське регіональне бюро ВООЗ широко залучаючи, допомагаючи підвищити узгодженість політики, забезпечуючи обмін медико-санітарними даними, об'єднуючи сили у здійсненні епідагляду та вносячи свій внесок у розробку та реалізацію спільних оціночних місій, робочих нарад та індивідуальних консультацій, а також технічного діалогу та тематичних досліджень.

Висновки із досліджуваного матеріалу і перспективи подальших розвідок в цьому напрямку. Поліпшення показників громадського здоров'я має відображати широкий та складний спектр детермінант та факторів впливу на здоров'я, а також багато секторальний та багатогранний характер стратегічного реагування. Сьогодні необхідна розробка загальнодержавних стратегій із залученням всього суспільства, щоб відобразити комплексність детермінант здоров'я у різноманітних та об'єднаних горизонтальними мережами. Здоров'я громадян є цінним ресурсом економічної та соціальної стабільності та відіграє ключову роль у скороченні масштабів бідності.

Суспільство у поданні ВООЗ має стати таким, у якому скорочені розриви у показниках охорони здоров'я, забезпечений загальний доступ до медико-санітарної допомоги, країни мають стійкі системи охорони здоров'я, засновані на первинній медико-санітарній допомозі. Вони повинні відповідати очікуванням та потребам людей, досягнуті затверджені світовою спільнотою цілі в галузі охорони здоров'я, взяті під контроль неінфекційні хвороби, а державна політика громадського здоров'я повинна уособлювати потужний інструментарій для здійснення спільних дій.

Список використаних джерел:

1. Марова С.Ф., Вовк С.М. Участь приватного сектору в капіталі державних установ охорони здоров'я. *Молодий вчений*. 2017. № 7. С. 352–356.
2. Міхеєнко О.І. Конкретизація сутності поняття «здоров'я» як методологічне підґрунття практики оздоровлення організму людини. *Педагогіка, психологія і медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 42–46.
3. Надюк З.О., Сенюк Ю.І. Сучасна державна політика у сфері охорони здоров'я: аналіз реформування системи. *Право та державне управління*, 2020. №2. С. 211–220. URL: http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf (дата звернення: 10.01.2021).
4. Парубчак І.О., Радух Н.Б. Реалізація державної політики у галузі охорони здоров'я в період викликів пандемії COVID-19 в Україні. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління*. 2021. № 3. Т. 32 (71). С. 42–46.

References:

1. Marova, S.F. & Vovk, S.M. (2017). Uchast' pryvatnoho sektoru v kapitali derzhavnykh ustanov okhorony zdorov'ia [Private sector participation in the capital of public health institutions]. *Molodyj vchenyj [Young scientist]*, 7, 357.
2. Mikhieienko, O. I. (2013). Konkretyzatsiia sutnosti poniattia «zdorov'ia» iak metodolohichne pidhrunttia praktyky ozdorovlennia orhanizmu liudyny [Concretization of the essence of the concept of “health” as a methodological basis for the practice of healing the human body]. *Pedahohyka, psykhohohyia y medyko-byolohycheskye problemy fizycheskoho vospytanyia y sporta [Pedagogy, psychology and medical and biological problems of physical education and sports]*, 2, 42–46.
3. Nadiuk, Z.O. & Seniuk, Yu.I. (2020). Suchasna derzhavna polityka u sferi okhorony zdorov'ia: analiz reformuvannia systemy [Modern public health policy: an analysis of system reform]. *Pravo ta derzhavne upravlinnia [Law and public administration]*, 2, 211-220. Retrieved from http://www.pdu-journal.kpu.zp.ua/archive/2_2020/34.pdf.
4. Parubchak, I.O. & Radukh, N.B. (2021). Realizatsiia derzhavnoi polityky u haluzi okhorony zdorov'ia v period vyklykiv pandemii COVID-19 v Ukraini [Implementation of state health policy during the COVID-19 pandemic in Ukraine]. *Vcheni zapysky Tavrijs'koho natsional'noho universytetu imeni V.I. Vernads'koho. Serii: Derzhavne upravlinnia [Scientific notes of Tavriya National University named after V.I. Vernadsky. Series: Public Administration]*, 3.T. 32 (71), 42–46.